

Сучасний стан та проблеми розвитку підприємств харчової промисловості Чернігівської області

Проаналізовано сучасний стан підприємств харчової промисловості Чернігівської області. Подано оцінку тенденцій і факторів розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів і напоїв та тютюнових виробів. Обґрунтовано потенційні можливості розвитку інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості.

харчова промисловість, інформаційне забезпечення, інноваційна діяльність

Постановка проблеми. Харчова промисловість відіграє важливу роль в економіці Чернігівської області і є галуззю регіональної спеціалізації. У галузі виробляється більш третини обсягу реалізованої продукції промисловості Чернігівської області. Питома вага випуску основних видів продукції промисловості Чернігівської області у державному виробництві є достатньо високою і залишається майже стабільною протягом 2003–2010 рр. Проте протягом аналізованого періоду знизилась рентабельність операційної діяльності підприємств харчової промисловості. Погіршення стану підприємств харчової промисловості Чернігівської області зумовлює необхідність вивчення економічних чинників їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан харчової промисловості України, фактори і перспективи її розвитку досліджуються такими вченими, як: Дейнеко Л.В., Лемішко О.О., Макаренко І.О., Мостенська Т.Л., Сичевський М.П., Тарасюк Г.М., та ін. [1]. Разом з тим, потребує додаткового аналізу розвиток харчової промисловості на регіональному рівні, зокрема, в Чернігівській області.

Постановка завдання. Завданням даної публікації є оцінка сучасного стану і перспектив розвитку підприємств харчової промисловості Чернігівської області.

Виклад основного матеріалу. Харчова промисловість України є однією з провідних галузей народного господарства, яка представлена близько 20 галузями і підгалузями, де задіяне близько мільйона осіб. Харчова промисловість являє собою потужний експортний потенціал України. За обсягом реалізованої продукції в Україні за 2010 рік виробництво харчових продуктів, напоїв займає третє місце (18,1 %) після виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (перше місце - 21,3 %) та металургійного виробництва (друге місце – 18,8 %).

Харчова промисловість Чернігівської області займає провідне місце в структурі промисловості регіону, адже частка виробництва продукції становить в 2010 році 46,6 %, порівняно в 2009 році становила 44,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Графічно діаграма розподілу обсягу реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності у 2010 році представлена на рисунку 1.

Аналізуючи основні види промислової продукції та питому вагу області в Україні, можемо зробити такі висновки: у 2010 році збільшилась питома вага масла вершкового на 0,9% в порівнянні з 2009 роком, виробництво борошна залишилось стабільним і становило 1,7%, збільшилась питома вага цукру білого кристалічного на 0,9%. Графічно на рисунку 2 зображена ситуація за 2009 та 2010 рік.

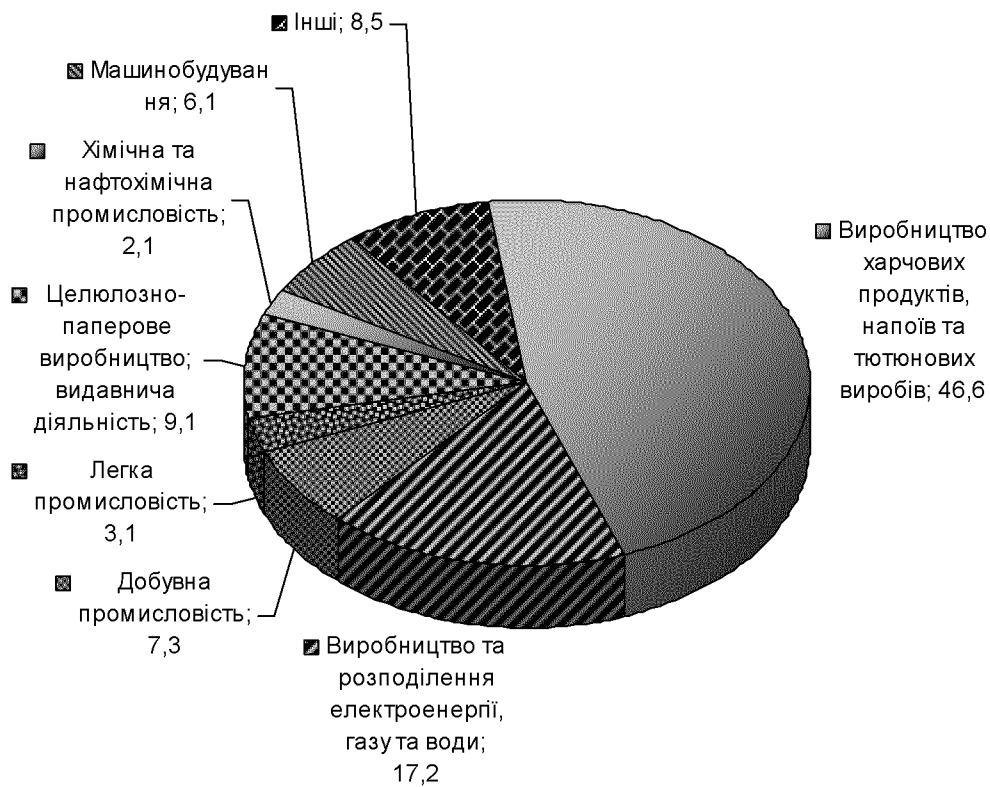

Рисунок 1 – Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності у 2010 році [2]

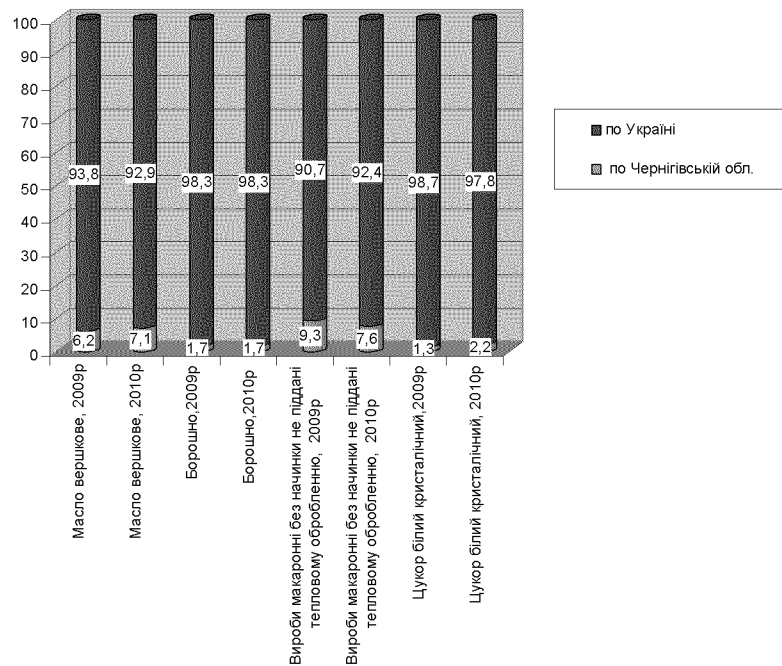

Рисунок 2 – Частка продукції підприємств харчової промисловості Чернігівської області у виробництві основних видів харчових продуктів України у 2009-2010 році, % [2]

В харчовій промисловості області зайнято 13,7 тис. осіб, або майже чверть (24,7%) від загальної чисельності працюючих у промисловому виробництві, налічується більше 100 великих та середніх підприємств, 400 малих підприємств, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції. Обсяг реалізації цими підприємствами налічує понад 4,5 млрд. грн. Дані щодо виробництва окремих видів продукції представлені у таблиці 1.

Таблиця 1 - виробництво основних видів харчових продуктів, напоїв, т.

Вид продукції	2005	2007	2008	2009	2010	Темп росту, 2010/09%
Яловичина і телятина свіжі (парні) чи охолоджені	6382	6668	8657	6144	4462	72,6
Яловичина і телятина морожені	3063	2459	1801	737	1353	183,6
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	441	1311	1073	1047	1025	97,9
Свинина морожена	129	370	263	30	22	73,3
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені	245	2360	2208	3588	1697	47,3
Вироби ковбасні	3085	2987	2916	2182	1616	74,0
Напівфабрикати м'ясні (включаючи з м'яса птиці)	241	331	605	202	145	71,8
Субпродукти харчові свіжі (парні), охолоджені чи морожені, крім субпродуктів м'яса свійської птиці	1898	1886	1992	1341	1002	74,7
Соки натуральні (включаючи апельсиновий)	6241	4846	6422	4910	4982	101,5
Соки купажовані натуральні	3579	1932	1678	1520	1369	90,0
Овочі консервовані натуральні	1062	923	2653	829	2165	261,2
Овочі, фрукти, горіхи і гриби консервовані з додаванням оцту або оцтової кислоти	1763	1186	1390	1165	1880	161,4
Джеми, желе фруктові, пюре та пасти фруктові чи горіхові	392	408	540	264	215	81,4
Олія соняшникова нерафінована	3366	4400	1280	4277	6592	154,3
Молоко оброблене рідке	17053	11733	9928	9286	7796	84,0
Масло вершкове	10835	7771	5810	4624	5615	121,5

Продовження таблиці 1

Вид продукції	2005	2007	2008	2009	2010	Темп росту, 2010/09%
Морозиво і харчовий лід	942	597	416	2	–	-
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	1502	1272	1300	1798	1040	57,8
Сири жирні	12921	13013	13257	15635	16516	105,6
Молоко і вершки, згущені з додаванням цукру або без додання цукру чи інших підсолоджу вальних речовин	9253	10852	14614	17485	10641	60,9
Продукти кисломолочні ²	5206	5427	6015	5983	5204	87,0
Борошно пшеничне	42627	50919	44970	26458	24932	94,2
Борошно житнє	33121	21386	17609	15435	16468	106,7
Крупи	11909	20448	12273	20822	16174	77,7
Крохмалі, крім модифікованих	4634	2261	3035	1973	2106	106,7
Вироби хлібобулочні	70080	64690	58265	51794	50411	97,3
Цукор білий кристалічний	84469	51258	34231	16398	33386	203,6
Шоколад та інші продукти харчові готові з вмістом какао, в брикетах, пластинах чи плитках	3005	3204	2926	3280	2392	72,9
Вироби кондитерські з цукру, включаючи білий шоколад, без вмісту какао	4319	4905	4600	3558	2830	79,5
Вироби макаронні без начинки, не піддані тепловому обробленню	7444	6564	8937	9868	8861	89,5
Води натуральні мінеральні газовані, тис.дал	2546	3497	3377	2831	3080	108,8
Води, включаючи мінеральні і газовані, з додаванням цукру і речовин підсолоджувальних чи ароматизуючих інших, тис.дал	1997	1893	1733	1384	1196	86,4
Горілка, інші міцні спиртові напої, тис.дал	156	121	75	57	6	10,5

Джерело: розраховано автором на основі даних Головного управління статистики у Чернігівській області [2, 5]

Порівняно з 2009 р., суттєво (у 2 рази) зросло виробництво цукру білого кристалічного бурякового, на 54,3% — олії соняшникової нерафінованої, на 21,5% — масла вершкового, на 6,7% — крохмалів, крім модифікованих, на 5,6% — жирних сирів. Більше, ніж рік тому яловичини й телятини морожені 83,6%, овочів

консервованих натуральних на 161,2 % , менше – горілки та інших міцних спиртових напоїв на 89,5%, м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці на 52,7%, сиру свіжого неферментованого та сиру кисломолочний на 42,2%, Молока та вершків, згущених з додаванням цукру на 39,1%, свіжої чи охолодженої яловичини й телятини на 27,4%, ковбасних виробів на 26% , круп на 22,3%. Негативний вплив на діяльність харчопереробної галузі у 2010 році мало скорочення обсягів випуску пива, яке інші галузі харчової промисловості не мали змоги перекрити, оскільки третина обсягів виробництва харчової продукції припадає на пивоварну промисловість (за матеріалами Головного управління агропромислового розвитку Чернігівської ОДА).

Аналіз структури операційних витрат з реалізованої продукції у виробництві харчових продуктів свідчить, що основну її частку становлять матеріальні витрати (66,7%) і незначну витрати на оплату праці (9,5%), інші операційні витрати (18,2) та амортизація (3,1%). Загалом витрати на 1 реалізованої продукції у 2010 році складають 93 коп/грн. Графічно витрати за 2010 рік в порівнянні з 2009 представлені на рисунку 3.

З рисунка бачимо що в порівнянні з 2009 роком зросли на 1,6% матеріальні витрати, на 1,6% зменшилися витрати на оплату праці та на 0,3% відрахування на соціальні заходи, щодо інших операційних витрат, то вони зросли на 0,7%.

Зменшення обсягу виробництва та погіршення загального стану галузі спричиняє зменшення середньорічної кількості найманих працівників . Якщо до 2005 року спостерігалось зростання кількості працюючих, то з 2006 по 2010 рік середньорічна кількість працівників щороку зменшується, так в 2005 році вона становила 17370 чоловік, а в 2010 – 12504 працівника.

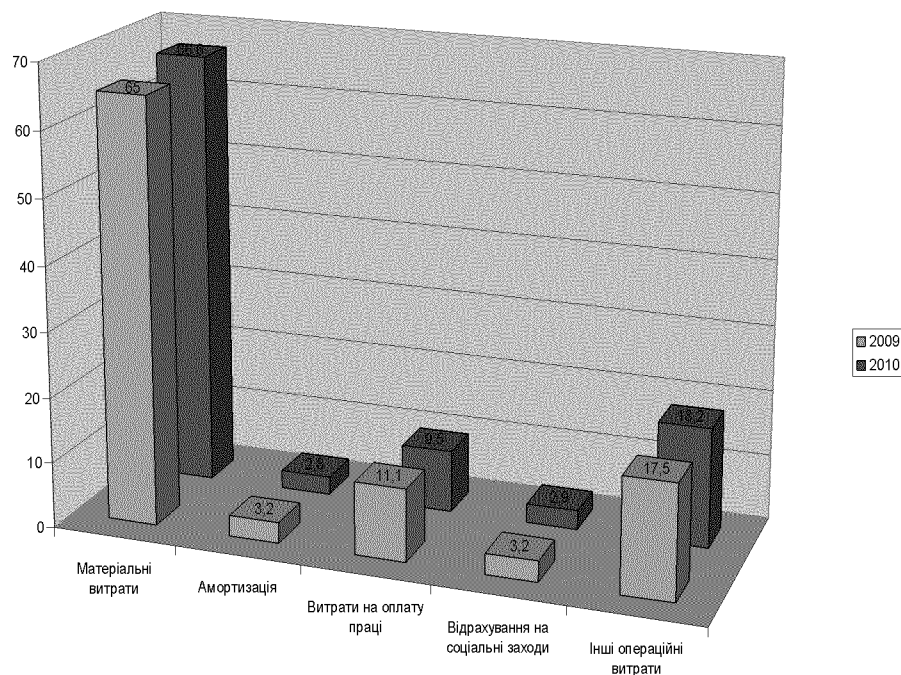

Рисунок 3 - Структура операційних витрат за 2009-2010 роки,%. [2,5]

Середньомісячна номінальна заробітна плата працівника у харчовій промисловості становила 2292 грн.

Розглянувши основні показники діяльності підприємств харчової промисловості Чернігівської області , у 2010 році можна спостерігати, що в галузі існує тенденція до зменшення збитку від реалізації продукції. Збиток підприємств харчової промисловості становив 11839,1 тис. грн., коли 2009 році галузь мала збиток у сумі

17508,5 тис.грн. Позитивного результату (прибутку) вдалося досягти у виробництві молочних продуктів та морозива (в 2010р. - 11242,1 тис. грн., в 2009 р. – збиток у розмірі 12834,0 тис. грн.), виробництво готових кормів для тварин (у 2010р. - 2878 тис. грн, у 2009 р. – прибуток у розмірі 17,7 тис. грн.), виробництві напоїв (у 2010 р. - 1441,4 тис. грн., у 2009 р. – збиток у розмірі 11570,7 тис. грн.). Хоча за кінцевим фінансовим результатом (чистим прибутком (збитком)) збитковими були такі виробництва: виробництво м'яса та м'ясних продуктів(у 2010 р. - збиток у розмірі 12213,1 тис. грн. , у 2009 р. – прибуток 2040,1тис.грн.) перероблення та консервування овочів та фруктів (збиток у 2010 році складав 1324,2 тис. грн., у 2009 р. – прибуток 1989 тис .грн.); виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів (у 2010 р. - збиток у розмірі 4797,6 тис. грн., у 2009 р. – прибуток 691,4 тис.грн.); виробництво олії та тваринних жирів (у 2010 році збиток у розмірі 760,7 тис. грн., у 2009 р. – збиток у розмірі 1013,5 тис. грн.).

У 2010 році прибутковими у харчовій промисловості були 55,2% усієї сукупності підприємств, збитковими – 44,8%. Це є негативною тенденцією у порівнянні з 2009 роком прибуткові підприємства склали 64,6%, збиткові – 35,4%.

Негативною тенденцією стану харчової промисловості є скорочення інноваційної діяльності. За даними статистичних спостережень, впровадження інноваційних процесів у 2010 році здійснювали лише 7 підприємств, що значно менше, ніж у 2008 -2009 рр. (18 та 13 відповідно), кількість підприємств, що придбали нові технології складає 1 (у 2008 році – 9 підприємств). Інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості фінансується, в основному, за рахунок власних коштів, лише невеличка частина покривається за рахунок кредитних ресурсів.

За результатами опитування керівництва підприємств харчової промисловості Чернігівської області, інноваційну діяльність стримують такі чинники, як нестача власних коштів для впровадження нових технологій, неможливість швидкого переходу на випуск нової продукції або збільшення обсягу виробництва в разі зростання попиту на продукцію, високі кредитні ставки, недостатність інформації про ринки збуту тощо. На розвиток підприємств із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів із початку 2010 р. спрямовано 233,9 млн.грн. інвестицій в основний капітал (в 2009 році – 200,5 млн.грн). Але харчова та переробна промисловість, як і сільське господарство, потребують нових технологій та інвестицій. Завдяки перспективному інвестуванню в харчову промисловість регіону у 2010 році в області очікується відкриття нових потужностей. Слід відмітити в даному напрямку роботу ТОВ «Адам-Компані», яке збудувало в Бобровицькому районі цех з виробництва безалкогольних напоїв. У виробничому процесі товариство використовуватиме грузинські технології виготовлення 18 видів безалкогольних напоїв тільки на натуральній сировині (цитрусові, груші, трава, тархун). Аналогів такого виробництва в Україні на нинішній день немає. Підприємство в даний час знаходиться у стадії завершення комплектації. Крім того, на ДП «Левона – С» ПНВП «Левона» завершено реконструкцію цеху сухого картопляного пюре.

Висновки. Проведений аналіз основних тенденцій розвитку харчової промисловості Чернігівської області за останні роки дозволяють зробити такі висновки.

Харчова промисловість Чернігівської області є важливою не лише для економіки регіону, але й держави в цілому. Підприємства харчової промисловості Чернігівської області мають тенденції до розвитку і залежать від загальноекономічної ситуації, стану сировинної бази та купівельної спроможності населення. Однією з переваг Чернігівській області є сприятливі природно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства, це є сильною стороною галузі. Політика галузі направлена на розширення ринків збуту продукції, тобто вихід на нові ринки як України, так і

закордон; здатність обслуговувати нові групи споживачів, випускаючи ласощі, доступні всім верствам населення.

Але наш регіон має і негативні сторони: недостатнє забезпечення сировинними ресурсами галузі та виснаження сировинної бази, збільшення цін на сировину, високий рівень оподаткування, нестабільний фінансовий стан значної кількості суб'єктів господарювання, висока вартість зарубіжних технологій та дефіцит вітчизняної продукції машинобудування, які гальмують розвиток підприємств харчової промисловості регіону; посилення конкуренції, зниження інноваційної активності підприємств, відсутність належної уваги до таких важливих складових управління, як інформаційне забезпечення та здійснення стратегічного планування.

Єдиним виходом з даної ситуації є удосконалення інформаційного забезпечення, активізація інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості, розвиток нових форм господарювання.

Беззаперечно, інноваційний процес має пронизувати все підприємство і впливати на всі його підсистеми: організаційну структуру, виробництво, технологію, інфраструктуру, комунікаційні процеси, стиль керівництва, мотивацію праці, інформаційну систему, організаційну культуру тощо. Тобто, на сучасних підприємствах повинні впроваджуватись технологічні, організаційні, управлінські, ресурсні, маркетингові інновації, і цей процес, на нашу думку, повинен бути системним.

Актуальним на сьогодні залишається питання, визначені професором Л.В.Дейнеко, можливостей галузі в регіоні: інвестиційна привабливість регіону, наявність високотехнологічних галузей машинобудівних підприємств, спроможних здійснити технічне оновлення галузі, можливість збільшення обсягів виробництва значної частини харчової продукції за рахунок власного виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, що забезпечить незалежність регіону від імпорту, розвинута інфраструктура аграрного ринку, можливість інноваційного розвитку підприємств галузі за рахунок власних джерел [1,6].

Список літератури

1. Стратегія розвитку харчової промисловості України та її регіонів (областей) 1. на період до 2015 р. / Л.В. Дейнеко, А.О. Коваленко, Л.В. Страшинська, Е.І. Шелудько ; за ред. проф. Л.В. Дейнеко. – К. : РВПС України НАН України, 2004. – 212 с
2. Статистичний щорічник Чернігівської області за 2010 рік : збірник .– Ч.: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2011. – 485 с.
3. Україна у цифрах у 2010 році : статистичний довідник / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ, Державний комітет статистики України, Вид-во «Консультант», 2011. – 252 с.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік : збірник / Держ. комітет статистики України; ред. О. Г. Осауленко. - Київ : Консультант, 2011. – 560 с.
5. Статистичний щорічник «Промисловість Чернігівщини 2010»: збірник. – Ч.: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2011. – 98с.
6. Стратегія соціально-економічного розвитку Чернігівської області на період до 2015 року. Чернігівська обласна державна адміністрація, Чернігів, 2007. - 153 с..
7. Інформаційна агенція Чернігівський монітор 14.10.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://monitor.cn.ua/ru/economics/206>.

Е.Волот

Современное состояние и проблемы развития предприятий пищевой промышленности Черниговской области

Проанализировано современное состояние предприятий пищевой промышленности Черниговской области. Подана оценка тенденций и факторов развития предприятий по производству пищевых продуктов, напитков и табачных изделий. Обоснованы потенциальные возможности развития инновационной деятельности предприятий пищевой промышленности.

O. Volot

Modern state and problems in the development of food industry in Chernihivs region

The modern state of food industry in the Chernihivs region is analyzed. Estimation of tendencies and factors in the development of enterprises, producing food, drinks and tobacco products, is given. Potential possibilities in the development of innovative activity of food enterprises are grounded.

Одержано 15.02.12